

جوازه

زموږ محبوب او گران ټولواک اعلیٰحضرت
معلم همايونی محمدظاهرشاه چی د هیواد
خیلواکمی ننی ترسپوری لاندی ساتل سوي
اود ژوند به بهرته برخه کی د افغان
مستنداره برقی بره سوي دی

اعلیٰحضرت شهبان سعید محمدنادرشاه [رح]
د استیقلال کښندوی اود افغانستان د
ټولومادی ازمعدوی ترقیومؤسس

د کندهار مجله د کندهار د نجیب ولس په نمایندګۍ د
خیلو اګۍ دور لځۍ مبارګۍ د همایونی معظم اعلیٰ حضرت
حضور ته او نور ټولو هیوادوالو ته وایی اود
استقلال و شهیدانو ته د مغفرت دعا کوی

-(د نوی گل د مبارګۍ عرض)-

په دې مېاشت کې د سلطنت نشر یانور باست د افغان شاه دولت داس ته زېری
ور کړه چو د جوزا د پنځمې نیې د دوهمې برخې څخه وروسته پاک خېن
والا حضرت شهزاده سردار احمد شاه ته زوی ور کړه اود معظم اعلیٰ حضرت په
اراده دې نوی گل نوم د محمد ظاهر، کنېشول سو .
کندهار ته په خپل وار ګران ټولواک او معظم ملګي، والا حضرت شهزاده
احمد شاه او والا حضرت خاقان اود یار شاه او یی کورنی ته دې نوی ټپل ګمرغه
غری د قدم اېښولو له کبله د مبارګۍ عرض وړاندې کوی اود خپلو معظمو
مشرانو په سیوری کې ټپي د پاک خدای څخه د عمر ارزښتوالی غواړی .

29 MAR 2005

6 CONTINUATION 6

کندهار

مياشتنی خپرونه

ادبي . تاريخي . اجتماعي . علمي

مسئول چاپ و ونگي:

ا، م «گرزی»

اد : د شهيدانو واپ

د دولتي مطبعې څنگ ته

کالني «بيه»

په کندهار کښي [۴۸] افغاني

په دننه مملکت کښي [۳۳] »

په دباندنيو هيوادو کي يوهالر

د ۱۳۴۱ لمريز کال د [جوزا] مياشت

د ۱۳۸۱ قمري کال د [محرم] »

د ۱۹۶۳ ميلادي کال د [جون] »

د دريم کال دريمه کڼه

پرله پسې کڼه [۴۷]

— ددې گڼې مضامين —

په ژوند کې د خپلواکۍ ضرورت	په [۱] مخ کې
اخوند پنځو ..	د [۳] د
د قدیمې سنسکرت ژبې ..	د [۶] د
د عالم النفس پېژندنه	د [۹] د
بشری آبنده	د [۱۳] د
عیسی خان یو زړور ښتون	د [۱۵] د
[مېرمن ملاله وایي]	د [۱۶] د
[آزادی]	د [۱۷] د
[د انګېلا او هوډ]	د [۱۸] د
[د زړه او ښکې]	د [۲۰] د
[شهر]	د [۲۱] د
ښاغلی مولوی محمد اویس کاکی	د [۲۲] د
د ادبیاتو پر عمومي سیر یو نظر	د [۲۴] د
په ادب کې رښتیا	د [۲۵] د
نویاسل	د [۲۶] د
منډېک	د [۲۷] د
د ننگونه په ژوند کې اوی تاثیر لري	د [۳۰] د

په ژوند کې د خپلواکۍ ضرورت

بناغلي عبدالصمد [ويسا]

آزادۍ چې د ژوند لومړنۍ شرط دی دهغه درلودلو او په لاس راوړلو دپاره مجاهدې او مجادلې کوي .

که د بشر د تاريخ پانې بويه بل پي-سره راواړو د انسان د پيدايشته بيا-تراوسه چې په زرهاؤ او حتی په لکهاؤ خونړي واقعات او حوادث چې د ملتونو او ولسونو ترمنځ واقع شوي دي ، دغو اواصلي او اساسي علت همدغه د ژوند د لومړي اصل يعني د آزادۍ د ساتنې موضوع ده چې د بشري ټولنې تاريخي پوښو او خاورو باندې لږلې دي مخکې همپشه چې کم ولس او يا شخص بنا پر علت باندې دا اراده کړېده چې دنورو د آزادۍ حق سلب او غصب کړي نو دهغه قوم او ولس له خوا د سخت مخالفت او مقاومت سره مخامخ شوی دی او دامخالفتونه په ډېرو خونړيو نصادمه-و او تباه کونکو حملو باندې پای ته رسېدلې دي . سکندري يرغلونه چنگيزي چپاونه ، ديني محاسمي پېړۍ استعماري-اړا کونه ددې مدعا ښه مثال دي دافغانستان ولس چې د ښه مخورزو کالو راهيسې د آزادۍ مشعل

نو که انسان دخپل دې مادې او معنوي ژوند د تايمين او تکميل دپاره واک او اختيار ونه لري او يادده واک او اختيار چې دهغه د ژوند د ضرورتونو او اړتياؤ دپاره يې بايد ولري مخني سلب او واخسته شي نو طبيعي ده چې دې ژوند پادگر کې ديو مات وزري مرغۍ په شان دحوادثو او دزمانې دطوفانودست خوشه اود خپل طبيعي او اجتماعي ژوند کولو څخه محروم او بي برخې کېږي چې پدې صورت کې نو حيات حقيقي مفهوم او طبيعي خوند چې دژوند لومړی اړکان او محور بلل کېږي دلاسه ورکوي او پدې ډول کې ژوند د يو واقعي مرګ څخه کم توپير نه لري . نو دهمدې فارمول په اساس انسانان هم په انفرادي او هم په اجتماعي ژوند کې دځان دخپلواکۍ او

انسانان دخپل حيات په دوره کې همپشه ددوره ډوله ژوند سره مخامخ دي چې لومړی مادې ژوند او په دوهمه پلا کې معنوي ژوند دی . لومړی مادې ژوند دهغه حيواني غرائزو او طبيعي خواهاشاتو څخه عبارت دی چې هر ژوندی مخلوق يې دتلاز-المبقا تر قانون لاندې دهغه د تايمين او تکميل دپاره ملګيا دی لکه : خوراک ، چشاک ، نو ايد مثل او نور .

دوهم- معنوي ژوند دی چې وروسته دمادې ژوند نه مخصوص يوازی انسان ته چې يو اجتماعي او سياسي حيوان دی پيدا کېږي او دا عبارت دی د عقيدې او مفکوري لړل اود ناموس او نورو طبيعي او مدني حقوقو شخصي او اجتماعي عفت او شرافت ، افتخارات او ملي عنعنات -ائل ، اجتماعي واجبات او ولسي وظائف پرځای کول دځان او ټولنې د ښه ژوند په هڅه حرکت کول اود دوی په خپر نور داسې دژوند شرائط وضرورتات دي چې افراد او ولسونه يې دخپل ژوند دتايمين او بشپړ کېدو دپاره ضرورت او اړتيا ورنه لري .

په لاس کې او د بهرېدو بهرېدو
راهیسې ددې خپل فطری حق
او ملی ناموس به ساتلو کې
هیڅ کله دځان او مال په ښندنه او
کې د هېڅ ډول فداکاری او
قربانۍ څخه نه ده دی
زغورایې همپشه ددې جنګی
سیمې شاه محلمو خپل داطبیعی
حق د نړۍ د دېرو نارېخی او بو
نهادمانو او سپلاؤنو او چپاؤنو
لکه: د مقدرونۍ، سکندر
مغولای چنگېز او د ۱۹ قـرن
غریب امیر بالاستی چپاوپه مقابل
کې خپل هغه طبیعی او فطری
ملی غیرت ښکاره کړېدی او
هر متجاوز نه ټی داسې په سوک
او نوره جواب ورکړېدی چې
بیانې ددې لوری آزادی سیمې
وخوا نه کتلې لاهم نه دی به
۱۹ بهرېدو کې چې غریب امیر
په الهزم د تسلط او استعمار
طوفانی سپلاو د آسیا په لویه
قاره را کښېوت دېر اقوام او
ولسونه ټی تر خپلو ځایانده څپو
لاندې کړی او پدې ترڅ کې ټی
د لویې ښتوخوا سیمې ته
هم خپل سې د طمـع او آز
سترګی راراولې او غوښتل
ټی چې دا ښتني خاوره هم تر
خپلې نوری استعماری پردې

لاندې راولې خو د ښځې مدی
ددې بیت په مصداق:-
هر بېشه کم ن مېر که خالیست
شاید که پلنگ خفته باشد
غریب استعمار چې په سیمینه
دېره باندې دلم دسپینو خیال
کړی و د حرص او سلط غاښونه
ټی ووتل د ښتون ولس سل
کلنې د استعمار پر ضد مجادلي
غریب امیر بالهزم ته دا جوته
کړه چې پر خپله کمزوری او
غلطې باندې یوه ښې چې ددې
آزادی سیمې ښخیر او محـکـو
میت یو آسان کار نه دی نو
هغه و چې ۲۴ کاله پخوا د لویې
ښتوخوا د آزادی سیمې یو
صالح او فداکار زوی ښتني
سردار اعلی حضرت محمد نادر شاه
شهید درج، په مشرۍ او لار
ښوونـه ښتني شاه محلمیا او
وروسته له سلو کـالـو سختو
مجادلو او استعماری ناراکو
څخه د آخری او وروستی ځمکې
په اثر ددې مدبر او د وطن د
مینې پټ د خپلې محلا ندې
نوری په برېښې غریب استعمار
ته د اول وار د باره د آسیا په
لویه قاره کې ښخه او جبران
نایذیره مانې ورکړه او د هغه
نامې مېر د نوری د مـانـی

ورکولې نه بیا تر اوسه استعمار
په مانې او شکست اخته دی او
تر دې دی چې د لوی نړۍ څخه
خپل زاره کودری ټول کې نو
دادی چې هرېز هر کال بدغه ورځ
د هغه خپل ملی قهرمان او د
لوی ښتوخوا د ناجی او د هغه د
نور بالیو وروندو او تیرو مېرو
ملګرو د فداکاریو او قربانیو
په کله چې دخپلې خاورې او
ګران هیواد د آزادی د حاصلولو
په لار کې ټی کړېدی و بار و او د
هغری پاک روح ته درود و او او د
هغه ملی قهرمان او دده دمېر نو
ملګرو پاک روح ته داد او در کړو
چې افغان ولس به ستاسې دا
مقدس امانت د خپل محبوب
ټولواک تر سایې لاندې د سر او
مال په ښندنه وساتي او دا داد
ور کړو چې زموږ د لویې ښتون
خوا د یوه آزاد ښتونستان د
حق و د حاصلولو د باره به دهېڅ
ډول مـرستـی او فعالیت څخه
درېغ ونه کړو او تر څو چې مو
خپل ښتني وروته د ژوندو دې
طبیعی او فطری حق یعنی
خپلواکۍ ته نه روی رسېدلی یو
کړی به هم بهغه کښېننو
په آخر کې د وطن د آزادی
[پاته درېم مخ کې] *

اخو نښتو ادب کی

- ۱- د یو سغزو کښه او لو به کور نه چی ملک احمد او ملک کچو نهی سیاسي مشران او شیخ مراد نهی اجتماعي او دیني مشرؤ ارد شیخ م- وای به لاس دوزر (دفتر) به پښتو وای کک سو
- ۲- د شیخ رحم کار کا کا خیله کور نهی چی له خه کار خخه وه او دده داله
- ۳- د خ- وشحال خان خه ک کور نهی او داله نهی
- ۴- د پیرروښان کور نهی او داله نهی
- ۵- د اخوند دروېزه کور نهی او داله نهی
- ۶- د سلطان محمود گدون او شیخ پنجو داله
- دا کور نهی او دای به وازی د انک او خپبر ترمنځ د پېښور به مسوره وادی کی تیری شوی دی چی دېر د پښتو ادبی آثار او کتب اود شعر دېوانونه او دتاریخ کتابونه پکښی لیکل شوی دی او که سړی نوره پلټنه او گروېږنه د کی او ښانی چی دغسې نوری دای او کور نهی هم مینده کی خو داله به زه یوازی د اخوند پنجو پر داله باندی دتاریخی واقعو په رڼا

د پښتو ادب په منځنۍ دوره کی تر ۹۰۰ هـ وروسته به لږینو لوېو کورنیو او سیاسي او دیني دلو کی روزل سوی دی

په دې دوره کی پښتانه په یوه اوږده حیاتي مجاهده کړ فنارؤ او دې ملی مجاهدې بودې مهم مرکز هم د انک را پدې خواد پښتو استن سیمې او غرونه وه

داته ملی رج- الو او د پښتنو رهبرانو د مغولو د غنیمتی او لوئی شهنشاھی سره چی مرکز نهی دېلی و مقابله کوله او ددوی د نهضتو او ملی حرکاتو اساس هم د آزادی ساتنه اود پښتنو د ملی موجودیت خ- واندی کول ؤ

له دې حرکته سره برادرخ یو

* [دوهم مخ پاڼه]

د محصل باک روح اود هغه د نور- الیو ورونو او - وورو محلمیا - و چی پدې لاره کی نهی مخاونه قرب- ای کړې وه درود وایو

تل دی دی استقلال ژوندی دی وی زموږ محبوب ولواک آزاد دی وی پښتو استان

په دې سلسله کی موږ دغه

کې لېږه، در سره وېر غېرم:-
هغه وخت چې د پښتنو او اوا کی
اود او د پانو د دراني کورنۍ
برمه هند کې راغوزارېدونکې
و، او بابر مغولي بزرگوالی د
پښتنو بهرۍ غرقولو ته متلا
تر لې و، د بربابین پدې غره
او پوری غره کې د مهابین
تر لمنو یو د آزادی او ملي
تنظیم او دیني اصلاح تحریک
روان و، چې مشرې سلطان-
محمود گدون (یو واکا کر
پښتون) و، اودغه گدن قوم
دهزاره په وادی کې د مهابین
تر غره پوری یو راته دی ۱۰
سلطان محمود یوه ډله غښتلی
او خورا ښکیمالی شاگردان
او بیروان وروزل اودده په
شاگردانو کې یو سړی دېر
مشهور سو، چې نوم یې سید-
عبدالوهاب اود سید غازی زوی
و، دده پلار سید غازی په هند
کې د لو د پانو سقوط په سترگو
لیدلی او پښتو پخوانۍ راغلی
و، ده دیوسفزو په بار حین
کې د ملک کبیر خان تر سیوری
لاندې ژوند کاوه خو چې
۹۸۹ هـ په انک کې وفات سو
اوه رې پښخ دی .

۱۰، حیات افغانی ۲۴۶ مخ .

سید عبدالوهاب تر سلطان محمود
وروسته د پښتنو مشر سو، اودده
د خلافت جوړه، یې راغوستله او
هغه وخت چې عمر یې ۴۸ کاله و
په ۹۹۰ هـ د پښور اکبر پوری ته
راغی او دلته یې له انکه تر
خیبره یو ملي او روحاني تنظیم
جوړ کړ، اود عمر یې ۹۶ کال
د رمضان په ۲۷ ورځ دوشنبې
۱۰۴۰ هـ همدلته مړ شو او قبر
یې تر اوسه هم معلوم دی خلک
یې ښکوی .
دی په اخوندینجو له دې چپته
معروف سو، چې د اسلام یو-
پنج بنا به یې دېر تاکید کاوه
اودغه دده د دیني تبلیغ موخه
وه، خودې سړی اودده دلی د
طریقت د سجادی سره سره
نوره هم په ترڅ کې لرله، او
کوم وخت چې د پښتنو یو مشر
شیخ فضل خدرزی په بېلوت
کې دده مړېد سو، نو د اخواند
پنجو نوره لاپېره سوه، او نفرن
یې په ټوله پښتوخوا کې خپور
سو، حتی رضوانی وائی، چې په
۹۹۳ هـ اکبر پاچاهم په اکبر
پوره کې ده ته راغلی و ۲۰
عبدالوهاب دوه وروڼه
عبدالرحمن او عیسی درلوده

۲۰، درضوانی تحفة الارلیا ۳۴۱ مخ

اودغه عیسی خپنې نالیفونه هم
لري، او نرده وروسته د پښتنو
ددغی دلی ریاست عبدالرحمن
نور سید ۳۰ هـ او اخوندیو نس
هم دده له مشهورو شاگردانو
خځه و، چې په خاد کې یې مزار
تر اوسه هم دېر مشهور دی .
داخوندینجو په شاگردانو کې
دوه وروڼه اخوان - د چالاک او
اخوند سبک (عمر) خور اشهرت
لري، او د خټکو خځه تر
ښکرهاړه ددوی نفون خپور و
دوی د افغانستان له شمالی
خوا و خځه خټکو ته راغله، او
د چغزو او ابابین او کابل
بگرام او هزاره او بونیر په غرو
اوسیمو کې یې د جهاد ښکېامه
نوده کړه، د هغه وخت دېر
مشاهیر له مک: جمیل ښک د
خوشحال خان ورور، اود عمر خان
دشیوی رئیس، او باکو خان د
پنجتار مشر، او اخوند شاه د
هونی مردان اود غرغښتی بار
خان ددې دلی مهم غړی وه، او
شیخ رحیم کار کا که صاحب هم
له دوی سره ملگری کوله ۴۰
ددغی دلی یو هدف دا و، چې
د هزاره په شمالی غرو کې د

۳۰، تذکرة لا برار ۱۸۵-۱۸۸

۴۰، تذکرة ۱۳۲۰ مخ، ۳۲ مخ

کشمیر وادی او کاغان، یکه‌ای
او الاثی او نندهار او چیلان
پوری تخینی خلک ده، کچی به
دوی کی اسلام نه وځپور شوی
اردنهو مشردوما نومېدی، نو
دغو پښتنو دغه خلک داسلام
په دین مشرف کړه، او هر ځای
نې مساجد جوړ کړل، او بل
سیاسی او ملي مقصد نې داؤ
چی دمغولو په مقابل کی خپل
ملي مېدان قری کاندې اودمغو
د تېار زانو مخه ونیسي.

ددوی ملي قولوس دبا کوخان
په قیادت اودملاچالاک په فتوا
تر پنځو زرو تنو په پوری له
یوسفزوو څخه نشکېل شوی وه
نودوی به یکه‌ای کی دچېاچل
کلارنیو له اړه له نې آزادی
پرچم اود کړ، مگر اورنگه
زېب دمغولو امپراطور به
۱۰۷۷ هـ د کابل صوبه دار
میرخان او د انک فوج دار
کامل خان ددې و قواؤ سره
پردوی باندې وگمارل.

دانه د افغانانو ملي قوا تر ۵۰
زرو پوری ورسېده، اوداورنگه
پاچا له ظالمو لښکرو سره نې
خوراک ملک اړاوی، اوی جنگونه
و کړه. اورنگه زېب خپل و
خو و انځور اوزانند لښکری

قوماندان اغرخان هم دانه
راواستاده، ده ددېرو پښتنو
سرونه ورپرې کړه، اوی په کابل
او پېښور کی نې له مغو څخه
کله منارونه جوړ کړل.

دمغولو درباری مورخان ددغو
جنگو حال داسه لیکي چی:
په یوه جنگه کی د دوو زرو تنو
پښتنو سرونه پرې کړل، سوه او
هغه نې دېلی نه راستول، او هلته
نې په دوو جنگ کله منار څښی
جوړ کړ.

دمغولو مؤرخان دا خبره منی
چی دمخه د دېلی پاچهاو د
پښتنو په داخل ژوند او کار ونو
کی مداخله نه کوله مگر کوم
وخت چی اورنگه زېب د ارنیپ
مات کړ، نو نې نتیجه دا سوه
چی ترلو پښتنو ددوی په مخ
کی قیام و کړ، اوداهنگامه د
۱۰۷۷ هـ کال تر شواله هلته
نوده وه.

ددې ډلې علمی کارونه

دچالاک ملگرو اوداخواندپنجو
شاگردانو تخینی دیني او علمی
کتابونه په فارسی، عربی
پښتو هم لیکلي دی، چی ددې
ډلې دیوهنې ذوق او علمی نشاط
په تخینی ښکاری، اودارانه

خرگندری چی دوی په وازی
جنگی او دیني مشران نوره
بلکه دعلم او قلم خاوندان هم
وه. او پنځپله چالاک دغه
کتابونه کښلی وه :-

فتاوی عربیه، بحر الانساب د
پښتنو او ترکانو اوسادانو اود
طریقت دمشایخو انساب دریم
کتاب نې غزو یوه، چی دخپلی
ډلې غزاوی نې له کوهستانی
کافرانو سره شرح کړی دی.
خلورم کتاب نې مناقب اخوند
پنجوؤ په فارسی.

دغسی هم شیخ عبدالرحیم بن
میان علی داخواندپنجو مناقب
په فارسی کښلی وه، چی دغه
مناقب په ۱۱۹۸ هـ داکبر پوری
شاعر [خاکي] د [مناقب خاکي]
په نسامه نظم کړل، اوشیخ
عبدالغفور عباسی پېښوری هم
داخواندپنجو مناقب لیکل.

د دوی پښتو آثار

په دغه ډله کی چی دپښتو ادب
له پاره څه خدمت شوی دی
اوس ماته دغه درې کتابونه
معلوم دی.

۱- پنځپله سیدالرهاب په درو
ژبو پښتو، فارسی، هندی
[نور په انم مخ کی]

تېپوهنه

د آجکل له اردو مجلې څخه
د ښاغلي [نجيب] ترجمه

د قدیمې سنسکرت ژبې

ویدو، او ژندو اوستا باهمې مشابهت

افغانستان، ایران او هند له زرو کلو څخه راپدېخوا نیک نیک نارې ښې تعلق سره لري د پښتون یا پښتون لفظ خو کت مې د پښتیا د لفظ التماس دی او د ایران لفظ پیا له اردو ها یعنی رښې له لفظ څخه وتلی دی چی په پای کی د آر بالفظ ځینی جوړ شو او دهند باهندوا نوم خو پر آر یا تیا نو باندی هغه وخت کښېښول شو چی زموږ زمینی (بهارت) ته ئې هجرت و کړ آر په زړه سنسکرت کی و کښت کو او اوږدې کړ او نه وائی تر دې کت دویدو له منځرو او ژندو اوستا له کاتو څخه ښه ترا څرگند بڼی د لغاتو مشابهت د صرف و نحوی اشتراک اود عقائدو و جذباتو مطابقت زما د ن کړسوی بیان پوره ملاتړ کوی او دا په ثبوت سره رسوی چی دا درې کامونه دیوې ونې ښاخونه او په ابتدا کی دیوه کله اړه پدې ونکی ده سنسکرت او ددغو سیمو د ژبو د یگانګی او مشابهت مثالونه به د تحصیل حاصل مصداق یولی چی د نن ورځی قول تعلیم یافته و کړی پوهیږی چی ددغی ژبی اړه هغو ژبو بی شمېره لفظونه یو قبل نه ورنه او د مور و پلار د زېږول سوو اولادو حیثیت لری خو سره له دې ئې دلته زه خوا الفاظ د مثال په توګه سره په مقایسوی ډول راوړم :-

سنسکرت	فارسی	پښتو
۱- مانری	مادر	مور
۲- پتری	پدر	پلار
۳- باهو	بازو	بازو
۴- جانو	زانو	زانو
۵- جېها	زبان	ژبه
۶- شر	سر	سر

او اصل ته هم ویل کېږی چنا څه به پښتو کی دا کلمه تر اوسه پوری د اصل په معنی سره مستعملیږی د بلخ او یا نورو سیمو له کشف سوو کتیبو څخه دا ښکار بڼی چی دې کام په هغه وخت کی لخوا نه (ایرېو- دو وهنګود) بله چر عیناً د آریه نسل مفهوم ځنی اخیسته کېږی په ژند او اوستا کی دېر لخوا نه د آر په لفظ راغلی دی د دارېوش او کشتاسب د قبرو په کتیبو کی چی په خوراسمه قبل المسیح پېړۍ کی پاچهان وه هم د آرین او آریین نسل بیان ضبط دی پرته له دې څخه زموږ او د دوی نارې

له پورتنۍ گانو څخه دا واضح
شوه چې گانوته هم د دودو په
څېر سره منځتروته او اوږه برخه
نې نظام ده او په الفاظو کې نې
اوږده سوراروونکې جوړوږ
علمت موجود دی چې د نړۍ لپاره
خاص موزونیت لري رسم الخط نې
مینځنۍ CUNCIFORM

و چې د سنسکرت په ټول سره
له چپه څخه وراسته طرف ته
ایسکل کېدی .

پرته له دې دلایلو او براهینو
څخه دا یرایا نو و ا فغانستا نیا نو
د قدیمو مذهبي خدايانو نومونه
زموږ د وېدک مذهبي خدايانو
له نومو څخه جوړ شوی دی
مثلاً لکه هوم چې [په سنسکرت
کې سوم] هور چې [په سنسکرت
کې سور] هورای چې [په
سنسکرت کې مقرا] معر مزدا
چې [په سنسکرت کې اسر-
میدها] راغلی دی او د غاډول د
ژند لفظ په [سنسکرت کې
له چهنده] سره اودیسنا لفظ
په سانسکرت کې له یجن یا
یسکيه سره مترادف دی .

په وېدو کې د ۳۳ خدايانو
ذکر راغلی دی چې ۸ دوسو
یوولس درود در ۱۲ دا د نیه یو
د اندر او یو ډیر چاپنی د باره

۷-	ش-ر	خ-ر	خ-ر
۸-	کهر	خر	خر
۹-	اشو	اسپ	آس
۱۰-	کرو	کاو	غوا، گوا
۱۱-	گودهوم	گندم	غنم

صرفی او اوجوی نژدېکت د دغو ژبو وناسی نه د ژند او ستا او سنسکرت
د شلو کواله مطالعې څخه ښه را څرگندېدای شی چې په دې ځای
کې نې څو مثالونه راوړه کېږي .

سنسکرت	ژندو او ستا
و شو اور کشو جنونی	د سیدار کش جنیتی
و شو اور کشو نشیتی	د سیدار کش اشیتی
میتهاشرونی ایشام و اچم	میتهاهنونی ایشام و اچم

* * *

مناده بداینه یا پر چرنا ای ها یاه
مت داد پدیش با فرسروتا ازها باد
پری گا چای میدها اونسانه هتسا
پیری جسامی مز دا استانه زاستو
آنواه بتن رو هر سیه چی منسا
ات داد اشاری دره یا کا نیمانگها
آف ددو سور منشاء سون رنیا
ات داد ونگی میش ننگهو هنری مانا
نت نو ابرشقر قسم میو چیه اسر
مدنهو برسا ارش مای راچا اهورا
کوناه جنتیا نیار نسیم پورا و بیه
کنازا تنها پتا اشایسا. پور دیو
کوناه کم دسواء، تارنشچه داد
کناکو و نیگک متارنچا داد
ادهوانم کو بوماسم اکشینی فریستی توت
اودانم کی تاماود کبانی تری قسی تهواد
تادرك میدها وشم انین چی وت توی
نچد مزدا وا سیتمی اینچو دو یاه

دی به ژاند او اوستا کی هم ۳۳
خدا بان به همدغه ترتیب سره
منزل شوی دی چی مافرق الانسان
نې کوله او درنو نوم نې پر
ایبھی و .
به ویدو کی چی بوبل روایت
دیم اچ اورو و سوان مندرج
دی به همدغه دول سره به ژاند
ار اوستا کی هم بوبل راغلی
دی چی د باختري لیکر پچر به
حیث نې نومونه به کریم او
اور دی رهن سره اړول شویدی .
علاوه پردغه باندی هغه بله
نمیشلی قصه چی به ویدو کی
راغلی ده چی ترنا یعنی اندر

له یوه خوفناک مار [اهی] نومی
سره جنگ و کړ او برهغه باندی
بر بالی شو به ژاند او اوستا کی هم
دهغی قصی به خپر سره عیناً یوه بله
قصه ن کر شویده چی درنا یا عرض
کی ترنو ناود [اهر] به عرض
کی ازی استعمال شوی دی چی
به پښتو او فارسی کی تراوسه
پوری همدغه کلمه به همدغه
شکل او مفهوم سره مستعملیږي
به رگ ویدو کی بیاد اهی کلمه
به ورتر سره اړول شویده چی
لفظی معنی نې پرده ده دا قصه
د دوو مفهومو اړوندکی ده یو
مفهوم نې دادی چی ورېځ پر

لمر باندی پرده غوروی اوهغه
پرتوی مگر به آخر کی لمر
داور پخو پرده خیری اژدها .
ران مجوه کوی . دوهم مفهوم
نې دای لکه خنکه چی اندر
یعنی لمر پر خیل مخالف اهی
یعنی ورېځ باندی بری پیدا
کوی همدغه شاته دای کی
طقت پر باندی باندی فتح
میندو لکی کپږی . د باختري
ثانویت مسئله یعنی تصور د
اهر مزدا یا انکس آمینو یا
یعنی اهر منیت به ردغه دول
خیالو باندی مینې معلومیږي
د فارسی ژبی د اژدها یا ازی
داهك لفظ کت مت د سنسکرت
داهي داهك سره به مفهوم او
لفظی التباس کی نام مشابیهت
لری به ویدو کی واندو یا دلمز
خدای ته پر ورتر یا اوریخو
باندی د فتح میندلو له حیثه
خنه د ورترهن یا ورتر کهن
نوم چی د وزو لکی معنی لری هم
ایبوه شوی دی چی به باختري
ژبه کی ورتر راگنا ورته وبل
کپږی .

به اوستا کی د ویدو داستیه
خدا یا او اومونه هم موجود دی
چی د گندهرو او کرشنا به
مقابل کی د گندهار به و او

دای د جنگو او غزاو احوال
لیکلی . ددې کتاب یوه ناقصه
واحدہ نسخه د کابل د مطبوعه
عاقریه کتب خانه کی مته او
پښتو ټولنی رانیولې وه .
۳- میان پادشاه داکتر پوری
د گندهی شیخان اوسیدو لکی
دمخه ن کر شوی (مناقب خاکی)
له فارسی خنخه به پښتو منظوم
ترجمه کړ او د لومړی او دریم
کتاب خطی نسخې د پېښور
به شاوخوا کی پیدا کپږی او
رضوانی به تحفه کی ددې دای
د رجالو احوال او مناقب به
نصیل سره لیکلی .

[د پنځم مخ پاڼه]

اخوند پنځو

خبری او ایک کس او ده د
حنفی فقہ - ی مٹ - پور کتاب
کنز الدقائق به پښتو منظوم
کړی و .
۲- د اخوند چالاک یو مرید
ملا مست زمندو چی به پښتو
نې یو کتاب سلوک الغزات
ولیکه دا کتاب منشوری او
منظومی برخي او تاریخی او
حماسی مضامین لری خلکو ته
دغزا تشویق کړی او د خیل
پیر چالاک مدح کوی او دخپلی

د علم النفس پېژندنه

[۴]

چې ځينې ئې دادی :-
 ۱- مظاهر چې دی کله ، کله ،
 ملاحظه کوو ، کي نېر باسي او
 په خطا کي ئې اچوي نو دی چې
 کومه نتیجه لاسه منو مظاهر و
 څخه ، اخلي هغه غلطه وي ناسي
 وگورئ چې اکثره کسان
 هر کله داسي شيان مظاهر کوي
 چې هغه په دده کي بولگه نه لري
 او په دغه سبب نو بواوي نفسي
 عالم چې تجربه ئې لېږي نسي

کولای چې د هغو کسانو د
 نفوسو او اعماقونه دي ورسيږي
 او دا ورته سخته ده چې د هغوي
 په عقلي پوښو دي خبر شي .
 ۲- کوم وخت که يو و غواړي
 چې له بله څخه دهغه دشعور او
 تجربو پوښتنه وکړي نو هغه
 هر ورو ويا بيان ورته نه دی او
 يا مبالغه پکښي کوي .
 ۳- اکثره وخت چې يو ملاحظه
 کوونکي پرېل سي نو باندی

حکیم کوي نو دی دخپلو پخوا نيو
 تجربو او خپلو ميلو او عراطفو
 تر تاثیر لاندی حکیم کوي بله
 دا خبره چې انسان اکثره
 وخت دخپلو هم وطنانو او هم کسانو
 راتوانو له خوښۍ سره برابر پر
 دوی باندی حکیم کوي او دا
 ئې خوښه وي چې هغه څه دی
 ومنل سي چې دده له رائی سره
 موافقت ولري .
 او هغه دی وغندل سي چې دده

کيري ساني لفظونه ورنه
 منعمل شوي دي .
 مطالب دادی چې باختري مذهب
 اوز موژد بودا مذهب دواړه و
 ابدی قانون نه قائله دی او
 يا بندي ئې و انسان نه لازمه
 گنې او پر مآتما بيا اهرمزدا
 نه د مقدس معراج حيثيت
 ورکوي د ناسخ د مستلې په
 باره کي به ژاندر اوستا کي
 صرف دوه محايه حوالې سوي دي
 په [۴۹ ، ۱۱] بسنه کي د
 اروان لفظ راغلی دی چې د پېر نه
 ستوا پېدو معنی ورکوي . په

[۳۰ - ۱۰] بسنه کي بيا د زبتي
 لفظ استعمال شوی دی چې د
 وارو وارو بيدا کېدو مفهوم
 په بز کي لري د باختر آريان
 ثيان هم دهند آريائيانو په
 څېر سره پر څلورو طبقو باندی
 چې ددوی په ژبه بشت ورنه ويل
 کېدی وېشل سوي وه دهند
 طبقې خو در معلومي دي چې په
 برهمن ، کشتري ، وېش او شودر
 سره وېشل شوي دي د باختري
 وېشل سوو طبقو نومونه دادی :-
 ۱- انهروان چې د برهمنانو
 په څېر سره ئې د پېشوايانو

حيثيت درلودی .
 ۲- رنهيا بستا چې د کشتريانو
 په ډول سره نور باليان وه .
 ۳- ويسته بستا خشو مننت چې د
 باختر د سوداگرو او کښتگررو
 ډله وه .
 ۴- هيراني ددې طبقې وظيفه
 د زکړ سوو درو طبقو خدمت و .
 په دی کي سم له مذهبي قانونه
 سره و نوموړو درو شريفو طبقو
 نه د کشتي (زنهار) تر او
 اجازه وه مگر څلورمه طبقه ئې
 د دناعت له حيثه څخه له دي
 حقه محرومه کړې وه .

له مذهب سره مخالفت لري دا
هم سته چې بوسري دېل سري
په عقليت باندې د کوچني او
نيخي تر عقليت ډېر پوهيږي.
۴- دغه ټوله يا تخيني له دوي څخه
عيبونه دي چې ملاحظه کړو نېکي
وچابک حکم نه واداره کوي
اوو غلطو بي فايدي نتيجه نه شي
رسوي.

دغه طريقه هم د هغو نورو
دمخنيو طريقو په شان په خپل
ذات کې نواقص لري او دا
حاجت پيدا کيږي چې ددې
طريقې د تقريبات دپاره يوه بله
طريقه استخدام شي نو دغه
سبب و چې علم او د مخنيو
طريقو پالنه ضروري وگڼله
په دې ډول چې اورماتر طريقه هم
ورسره ملگري کړي او اوومه
طريقه (نجر به) ده.

نجر به:- د نجر بهي او د ملاحظې
د درارو ډول په منځ کې فرق
دادی چې ملاحظه که ذاتي
ملاحظه ده که خارجي بېله
تکليف او تغيره څخه د طبيعې
انسان او يا عادي انسان په ټولنه
کې ولاس ته راوره کيږي.

هر څه چې نجر به ده له دې څخه
مراد دادی چې هغه څه چې تر
ملاحظې لاندې وي ظروفي نه

په نې تغير ور کور او له خپلې
ارادې سره هم په تصرفات پکښې
کولو او په تکرارو نجر بوسره
په نې کور و ددې دپاره چې يو
خاص شي مو ولاس ته راسي او د
ملاحظې ملوک په مويه هر حالت
او هر محاي کې تر پام لاندې وي
او هغه نتيجه چې موزنه په لاس
راسي په پوره دقت په نې تدوينو
د تخمين په شکل به په سري
ډول نه تېرېږي نو کوم وخت
که نې د تکرار نجر بويه تر څ
کې يو ډول نتيجه ور کړه نو
په نې موزې پر صحت باندې حکم
کړو او که نې يو ډول نتيجه
ور نکره نو به نې دا اختلاف به
علت پسي نلانس کې وو او تر
خپرو لاندې به نې نيسو.

د نجر بهو د کاميابي دپاره دا
ضروري ده چې کوم پر چلچې
ناسي نجر بهي کوي هغه به
مساعدت در سره کوي او صرف
مقصد و حقيقت نه زسېدل دي
نوري خبرې به په مينځ کې نه
وي او هغه پوښتني چې ناسي نې
مخني کوي په جواب کې به نې
سستيت نه کوي او په زغرده به
سم جوابونه درته وائي.

هغه دقيق اسبابونه لکه دستر با
د اندازې د معلومېدو دپاره او

يا د عقلي اعمالو دائر د معلومېدو
دپاره به يې هم چې ټوله د
نجر بهي مظاهروې او همدارنگه
د نوي علم النفس له مظاهرو څخه
نوي لابراتوارونه تاسيس شوي
دي چې نې نجر بهي پکښې
کيږي.

بنا پر دې هغه دي چې د علم النفس
نجر بهي د علم النفس د بوي
ځوانگي حيثيت پيدا کي به
امريکا ارارو يا کې خاص به
دغه شق کې لکه دوي چې د
حيوانانو د غرائزو د معرفت دپاره
نجر بهي کې وي او معلومات
اخلي چې دوي د زده کړې
دپاره ځوانه استعداد لري او دا
ور معلومه شي چې د انسان د عقل
او د حيوان د عقل په منځ کې
ځوانه علاقه سته او د مغزو او
عقلي اعمالو په منځ کې علاقه
و پېژني او دحي به نفس کې او د
رغور په علاج کې ځوانه اثر
لري.

دا هغه مختلفې طريقې وې چې د
دوي په اساس به علم النفس کې
وزغېدو او علما و دا څو ښه
کړېده چې ددې ټولو طريقو
څخه دي به گډه کار و اخيستل
شي نه دا چې يوه له دوي څخه
نيکه شي نو که موزې ددې

طريقه په اساس و کومو نتيجونه
ورسو او کوبيا وثابت حقيقت
تلاور سپرد .

د علم النفس شقونه

په دې اواخرو کې علم النفس
دېر وسعت پيدا کړې د ژوند او
عقل په تړاو اعمالو کې چې
زغېده شروع کړه او مباحثه
سره وغزېده او مسائل چې پراخ
سوه او پدې سبب نور لکه طب او
هندسه غوندې دېر شقونه
پېل کېږي او ورته او د هر شق د پاره
چې خاص خاص علماء وجو غېده
او د خاصو لارو څخه هر يو عالم
خپل شق تر څېرې لاندې نيسي
موز غواړي چې په لنډ ډول د
علم النفس هغه مهم شقونه داته
بيان کړو .

۱- د عام علم النفس د عبارت
له هغه پخواني او پېژندل سوي
عالمه څخه دی چې د عقلي ژوند
عملیاتو، متعددو مظاهرو او
صورونو په اصلي قواعدو کې
بحث کوي او دغه شق چې دی
ارس منقل علم نيسي بلکه
له هغو لومړنيو متباديو څخه
مرکب دی چې د داتورو شقونه
مبادي دي او د نورو شقونو په

مخ کې دېرې مقدمې حيثيت
لري .

۲- د نظوري څېرې (الجنطيقې)
علم النفس، په دې شق کې د
عقلي عملیاتو او د دوی د نظور
او آثارو د اشئت په باره کې د
زو کړې له وخته بيا د نشوونما
تر بابه پورې بحث کوي مثلاً:
د ادراک نظور، په لوبانو او
کوچنیاو کې تر څېرو لاندې
نيسي او پدې اشئت کې چې
زغېږي چې له مجرد احساسه
څخه وحسي ادراک ته رسېږي
او له هغه څخه د کلیاتو وادراک
ته رسېده کوي .

۳- د کوچنیاوو عام علم النفس
(بيولوژي) يا د کوچنیو او
سپکالوژي، په دې شق کې
کوچنیان او د دوی عقلي او بدني
نشوونما او د دوی طبيعونه او
نفسيت يا عقليات تر څېرې
لاندې نيول کېږي .

۴- د دبالانو او بلوغ علم-
النفس (د بلوغ سپکالوژي)،
پدې شق کې هم هغه مهم تغيرات
بيا نوي چې د بلوغ په وخت کې
پر انسان باندې جاري کېږي
او د بالغ خصوصيات دي او
عيبونه او اواقص او د علاج
طريقې چې هم تر څېرې لاندې

نيسي .

۵- د حيوان علم النفس (د
حيوان سپکالوژي)، د حيوان
عقليات او دده تصرفات او عصبي
جهاز د دوره چې او د حس او
احساس او ادراک نشوونې تر
بحث لاندې نيسي .

۶- د مقارن علم النفس، دغه شق
اساساً د دغه دمنځني شق متمم
دی ځکه پدې کې د انسان او
حيوان عقليه مقارنه او په
حيوان انساني کارونه کوي
تر څېرې لاندې نيسي .

۷- د تعليمي علم النفس (پدا-
کوژي)، د تعليم او تدريس او د
درس موادو او دعام علم النفس
د قواعدو تطبيق او وسايل د
تر څېرې او تعليم په ساحه کې تر
څېرو لاندې نيسي .

۸- د صناعي علم النفس، د
کار کړ په عقليات او عقلي عملیاتو
او حرکاتو کې چې په مختلفو
صنعتو کې په کار اچوي او
هر څه چې د کار او کارېنگر
له شتون او څخه دی پر زغېږي .
۸- د جمالي علم النفس (د جمال
سپکالوژي)، دغه طريقې
تر ټين او جمال ښيي او دا بيا نوي
چې مظاهر د جمال او د خلکو
په نفوسو کې تاثیر تر کومې

اندازې دی .

۱۰- «اجتماعی علم النفس» به طبیعت کې د اجتماع او په نسکون کې او هغه څه چې انسان ددې قابل ګرزوی چې په ټولنه کې د ژوند صلاحیت پیدا کړي اودده اثر او تاثیر په جامعه کې تر څېړنې لاندې نیسي .

۱۱- «د روانو علم النفس» د روان په عقلیت کې بحث کوي چې په روانو کې نو لېونیان نوابغ داخل او همدارنگه د عقلی عملیاتو هغه نادری برخې او عجیب تصرفات تر څېړنې لاندې نیسي .

۱۲- «دافرادو علم النفس» (فردی سیکالوجی) فردی سیکالوجی په هغو صفاتو کې رغیږي چې هر فرد له بل څخه جلا کوي اوددغه دمعاملې او تربیې او تعلیم دطریقې اودده د خاص طبیعت په باره کې رغیږي .

۱۳- «نجرې-وی علم النفس» مقصدنې دنجربو کول دي اود آلا تواسمهالول اودعامو نفسی قواعدو د تصحیح دپاره اود نظری امورو د تثبیت دپاره په علمی قواعدو سره هغه عملی طریقې تر څېړنې لاندې نیسي

ار په نجرېو کې نې رغیږي .
۱۴- «نطبیقی علم النفس» بدې شق کې د علم النفس د نتائجو پر تطبیق باندې رغیږي په عملی ژوند کې لکه : څرځلاو رانیونک اواعلانول .

۱۵- «تحلیلی علم النفس» دا شق ددو شقونه وېشل کېږي یو نې هغه بخوانو شق دی چې دشعور او عقلی ژوند او عقلی عملیاتو په تحلیل کې بحث کوي دوهم نې -وی شق دی چې [یو ج] را اېستلی دی او د خلک د شخصیتونو ددوی مزاجونه او نفسیات اود دوی وېشلې وظایفونه چې هره طائفه ځانته خواص او مشخصات اري .

۱۶- «لا شعوری علم النفس» باطني عقل د لاشعوری مظاهر او عملیات اود خلکو په تصرفاتو نې تاثیر تر بحث لاندې نیسي .
۱۷- «علم النفس اشخاص بطبائع الامراض» (باقولوجی سیکالوجی) بدې شق کې عصبي وظیفوی امراض اوددوی عقلی اغراض او نفسی او هغه اساسی علاج په تنویم یا تاثیر سره تر بحث لاندې نیسي .

۱۸- «د نفسی تحلیل علم» د اعصابو وظیفوی امراض بیانوي

پښې خبرې

[د هیواد لوړتیا]

د یوه هیواد لوړتیا او نه کمزری دعا بیدانو په دېروالی ده نې د کلاؤ په لاروالی او نینکوالی او نه نې د معانیو په لاروالی او نه نې شکلا سره ده بلکه لوړتیا او نه کمزری نې دینه روزل سوو فاضلو او بااخلاقو وگړو دېروالی دی چې حقیقی قوت او قدرت او واقعی عظمت نې نشکېلوي . [مارنېن لور]

[دهیواد لوی والی]

د یوه هیواد لوی والی او عظمت نې دخاوری او مخکې په لاروالی سره اړه نه اري بلکه دا وېشدر- نسکو په اخلاق او روحیانو نې اړه لري . [کلېر]

اوددوی علاج دافکارو په تحلیل سره او تداعی معانی سره اود خوبونو په تفسیر سره پراساس د [فروید] اودده دپیراتو .

۱۹- «اجرام-ی علم النفس» چربمه اود هغه ظروف اود مجرم روحیه اود واقع چرم اود علاج لاری نې بیا نوي .

هر شق له دغو شقوقو څخه بیا و نورو موضوعاتو ته وېشل کېږي . «پای»

بشری آینه

بناغالی محمدانور [نومیاالی]

اوسنی بشریت خو اړو مرو بو، ثانیه وروسته بادقیقه وروسته یا کړی وروسته یا زر کاله وروسته دیوې
آینه دې خاوند دی اود دې آینه دې سرنوشت په قاکلو کې دره عامله تر کتنې لاندې راځی چې اومری
د طبیعت له خوا څخه، اود هم په خپله د بشریت له خوا څخه، کښل کېږی .

هغه سرنوشت چې د عالمي نکوبین فیزیکي جریان د بشریت سره ورهې دی دهغه د مشاهدې د پاره خو
د انسان له پلوه څخه داسې وسائل نه دی کشف سوی چې دی د نوله نکوبین په رانلو نکی سرنوشت خبر
کړی او نه انسان ته ور معلومه ده، چې تر څو پوری باید د دې نکی کړه د نکوبین په غېږ کې دده د ژوند
د چلاد پاره گرته لری . په دې باب کې بهیږی لږ علمی تخمینات ته او په عملی صورت چې څه سوی دی
هغه دا چې په مدای ناحیو کې څلیر وېشت کړ به تر مخ دیو محدود اقلیم جری ارضاع او یا د محسوس

چې فلاسفه خپلې دماغ آزمائې
پر و کړی .

را به سو هغه آینه چې
انسان ته د خپلو حیاتي نشیثاتو
په سلسله کې په خپله د محان
د پاره قاکې . بدې کتنه کې

دوه غټ سوالونه مخ ته راځی
چې یو د صلح او بل د جنگ دی .

هغه آینه چې د جنگ په
جریان کې یې تصور کېږی او

جنگ ته سرنوشت ور قاکې
نو دهغه اطلاعاتو په رونا کې

چې اوس د نڅر بیې قواو په باب
په دنیا کې خپرېږی دا خبره

که پیدلای سې چې دې جنگ
نڅر بیات یوازې هغه وخت تر

احاطې نه نوسمه ور کوی اود
بشر د نڅرو انکشافاتو په اساس

داو بلای سو چې داسې معماوی
او موضوعات هم د حل او کشف

تر چوکاټ د باندې نه کښل
کېږی . د اوس د پاره البته

د ارنیپ ښه دی چې سړی داسې
خبری علمی مجهولات و بولی

او اکه د نورو علمی مجهولاتو
په پاره کې چې موز د علم په

اماس د مثبت یا منفی قاطع حکم
اجازه نلرو، همدغه رنگه داسې

مسائل هغه مجهولات دی چې
فیصلې یې د آینه و لابرانوا-

رونه ور پاته دی . خو پدې باب
کې یوازې پیاوړې تصورات روادی

ز لاري پېش بینی تر یوې
محدودې اندازې پوری کېدلای

سې . نور او د انسان د پوهنې
په مخ کې یوه نوره مجهول ده

چې دده موجسو دیت په کتنې
احاطه سویدی .

اوس نه ده معلومه چې نکوبینې
تغیرات به د بشریت ژوند او

مرگ له کومو سر او شتو سره
مخامخ کړی . له کن دهغه

انکشافی مجادلې په ترڅ کې
چې انسان ته د طبیعت له

حوادثو سره کوی دا خبره هم
شامله ده چې اړو مرو ان اوسیا

انسان د خپلې آینه په باب
کې د خپلې پوهنې او کړنې و

حساب لاندی رانلای سر چی دا
جنگ و پای ته ورسیږي . په
هر صورت دا آبنده دم - ره
نښکینه آبنده ده او تر هر حده
چی کپږی باید ددې آبندي
مخ و نیول سی . بدې آبنده
کی وحشتونه ، اوږی ، ناامیدی
حرمانونه ، ساندی او نور درانه
مصائب ضرر کپږی اریزه بانه
دهغه چا دیاره به ډېره مشکله
دی چی تر جنگ وروسته بانه
وی اود اوسنی مدنیو ستړی
عیاشی ئې هم لیدلای وی . دا به
نو اېکمرغه ری چی مخان ددې
جنگ به لېو کی وسوخی او
آبندي ته ور پانه نس . اېکن
سره له دې هم د بشر دنړی و جنگو
له مخی چی کوم قیاس کېدلای
سی دغه عالمی تخریب به د بشر
د عالمی تعمیر په سلسله کی بو
ستر رول ولوبوی .

رابطه - و هغی آبندي ته چی
صالح ئې سرنوشت قاکی . هغه
قوانین چی د بشر نېر نارېخ
ئې اداره کړیدی تر زیات حده
موزنه د بشر آبنده راښوولای
سی . ددې قوانینو له مخی موز
بو هیږو چی اقتصادیات ، اجتماع -
عیات او نور بشری ژوندی
او غیر عضوی جریانات د کومو

اصولونه چوکاټ کی پر کومه
خواروان دی او څه ډول نتائج
په ژوند کی پرېنا کپږی . دا
آبنده د ژوند او پوهنی له خوا
څخه ډېره خلانده ده او پسر
حیاتی مشکلاتو باندی د انسان
کافی تسلط پکښی معلومېږي .
بدې آبنده کی د ژوند مادی
شرائط ډېر انکشاف کوی او
له هغه سره سم د ساینس او تخنیک
انکشاف هم تر لای دی او له دې
سره د ذهن انکشاف هم لازم
دی او له دې کړدوسره د ژوند
جریان مخ پسر بله خوا اړوی
اود دې جریان ماهیت وړېدلای
چی اوس د ناپاېو تضادونو په
منځگال کی کیر دی . ددې
آبندي هغه اثری منظرې دادی
چی بشری دنیا تر بوی ادارې
لاندی رانلونه کی ده او د
مواسلاتو موجوده ترقی دغه
کار هم ممکن او هم لارم
کړزولی دی .

په دنیا کی د انسان محیط
محدودیت له لاسه ورکوی او
په لا ټنهای ایشیږي . د هرې
تولیدی او تخلیقي عملیې به مخ
کی چی څه موانع درېږي هغه
له مابینه څخه مخی او بلکې و
مجرکو عواملو ته مخای ور

پرېږدی . نور او انسان پخپله
د لخن مالک کړزی او کړی
په کړی به دې ساحه کی خپل
انکشاف ته سرعت ورکوی .
داسی صالح چی د بشر آبنده
بدې ډول سره تامین کړی
البته پسر داسی مشکل کار
معلومېږي چی پخی و ناممکن
ته نیږي دی . په وازی له
احلاق - سی موعظو او خیا - لی
افسانو څخه باید دا امید ونه
وساتل سی چی له تضادو څخه د
جریانونو به زمونږ دخوښی پر
لار بانندی سم کړی بلکې د
معاصرې فلسفې په حکم ددې
کار دیاره د مادی شرایطو
نهییه کول او مرئی شرط گڼل
کپږی . د دنیا د مادی تشنج
غرق او له هغه څخه راوتلی
د روحیاتی تشنج غرق د قومونو
تر منځ ، د نسلونو تر منځ ، د
ولسونو تر منځ ، د دولتونو
تر منځ اود سیستمونو تر منځ
په وازی د پسر ستړی تعمیر
قوت په منځ ته رانلو سره
د نارېخی د پالیکتیک پسر
اساس خلاصېدای سی .

و کور و چی دا قوت به کله په
دایا کی د خپلی نافرندی فتح
اعلامیه خپره کړی .

د تاریخ یوه پاڼه بڼا غلی «سربې»

عيسى خان يو زړه وړ پښتون

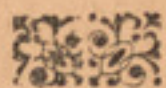
عيسى خان دهغه زړه وړ پښتون نوم دی چې د بنګال خلګو ټي سره د دروځلو رسو کړ او ټېرېد او لا نوم نه دی ټېر کړی هغه وخت چې ددې بهادر په زړه کې د بنګال د ټيواو حس پيدا شو نو ددې مقصد له پاره ټي ټېر لښکر غوښت او راجه کوچ بهار ته ټي د جنګ اعلان وکړ او موری راجا ته چې د مخه لا دده بهرانه او زړه وړ تر ټوب معلوم و نو پهله ټي ټېر پوځ څخه ټي میدان ور پرېښووی او وېي نامه معلومې خوانه له آسه څخه کښته شو او د هغه وخوانه رهي شو ده لا څو ګامه نه وه اخيستی چې د مان سنگم مانه ټي په پښو کې ورو او بده او د عذر خواهې پلو به ټي دورې هيسته ورنه ټي ګرزاره ويل به ټي اي عيسى خان ته دخداي روي وګوره زما مېرۍ دمانې په حال کې ټي پلي نه ماستوه حتماني شاه وژنی زما او د عيال خاوري په سر کېږي . عيسى خان چې انګيا لي پښتون و او پښتانه نه چې د سردښمن په عاجزي او عذر خواهې راسي تر ګناه ورنه پرېږي نو ټي د مجبوري دمنې دهغې عاجزي دپلو له خاطر و څخه ټي خان د مان سنگم لښکر ته تسليم کړ او د پلي نه ورسره ولاړی . اکبر چې وليدی فوراً ټي د بند حکم پر وکړ او مګر په پای کې چې ټي دده د بهادري او دا ډول مېراني کيفيت واورېدی دسټي ټي ايله او بيرته ټي د بنګال حاکم وټاکي او تر څو کالو عادلانه حکومت کولو وروسته مړ شو . په دغه څخه ټي مانه پښې سونا بي بي نومې د حکومت د نظم و نسق راګي په خپل لاس کې راخيسته .

د ټي پلي لښکر اکبر چې په باغي ټوب خبر شو فوراً ټي په سالار مان سنگم نومې ومقابلي نه ورواستاوه د باندې تر هغې کلا چې ده لښکر په کښې ټول کړی و د جنګ میدان جوړ شو . بدغه ورځ چې جنګ ونښتی خورا ډېرې ويني نوي شوي دمانېام مهال ته اړدې عيسى خان وټان . سنگم ته د يو په يو جنګ پيغام واستاوه او ورته وې ويل : چې زباني نو دخلکو ويني خلاه ايله نويه و راجه درشتيا پر میدان ټي زه اړته سره معلومه کو . ددې جنګ خاتمه به يا زما پلورېنو سره وي يا ستا .

مان سنگم چې دا خبره واورېدله د يوازي مقابلي کولو توان ټي په ټي خان کې ونه ليدی نو خپل زوم چې تر ټي خان ټي دلاوره او غښتلي باله ومقابلي نه ټي ورواستاوه . د عيسى خان قوت نه چې نوموړی سړی چه چخه نه معلومېدی پورته ټي کړی له ډاګه ټي راوويشتو . مان سنگم چې خپل زوم بداسې بد حال کې وليدی نو مجبوره شو میدان ته پخپله راوړېدی . عيسى خان چې مان سنگم وليدی

مېرمن ملاله وايي

وخت چې راغی د پښتو د نوم او ننگ
پښتنه و م محان می مېر کر به فرنگ
چې پښتون وی او مېره وی څنگه کاندې
د ظالم غدار انگرېز له څنگه څنگ

به میواند کی شهیدان دی زموز کام
قول ست شوی د پښتو به ننگ او نام
هېر نه کړی ای محلمیا او کوی بام
انته-قام او انته-قام او انته-قام

محان مویار کر د پښتو او دین به ننگه
هغه وختو به موز باندی دېر ننگه
سړک موور کر دبیر ننگ به خوله کی داسی
چې بیا خپله استبداد و نه کړی هاسی

به دې دا گ کی شهیدان دی دېر هر کوره
مه نېرېزه دېر نایام شاوخوا کوره
به احتیاط سره پل کښیېزده دېر بام و کړه
تر پلو لاندی شهیدان نا آرام مه کړه

آزادی

شهرت د عقل له نامه د افلاطونه نه مخی
د آزادی مینه هېڅکله د پښتونه نه مخی
که هر څه لارشی له زې دهر او جهان نه مخی
د بل تر جوغ لاندې ژوندی وېش ملتونه نه مخی
د آزادی معراج نه نه رسیږي هغه کسان
چې د غیرت او ننگ په لار کې نې سرو نه مخی
په نوره باندې چې مراشی خوک نې نه پېژنی
داسې مزار ته پښتني ملالی جوانه نه مخی
سرو مال مخی د عشق په لار کې خاوری کیږي زړونه
د لیلی مینه پس له مرگه د مجنون نه مخی

﴿ د غریب آواز ﴾

خدایه ستا بهرنگ جهان کی - چې ودانی ښکلی دی
د معمار د لاس نه کی - د مزدور نوډې خولې دی
دا په بې کی چې کلونه بهارونه نری سازېږي
د باغوان د زړه په وینو - آبیاری مومی غوږېږي
مگر واک د بوئیدو نې په نصیب د باغوان نشته
د غریب سړی قانون ستا پر مخکې آسمان نشته
« زشاد »

﴿ رباعی ﴾

لیکه شمع که محان ویزی په اور نه
که د باد په شان دی محان کر - سرگردانه
او به هله کړی رنهامینه او کور نه
او به وچې کړی خولې له مخ دور نه
« الف »

بناغلي عبدالشکور [رشاد]

د ننگاليو هوډه

يوې جنگې ۱۰ محمود نه وي په ساندو چيقو

غبرگ زامن له ما بندي بونلله مغو ۲۰

زه ئې سرخمه په اور د بېلتانه کې

سړي سکروني کلوم په لېمانه کې

که اندو غوښو اور اخيتساي سلطانه

زما لمبي په دې ايدلای تر آسمانه

هر زکيروي می د وېرژلې زړه اوچه ده

هر سوبلی می د سپېڅلې زړه لمبه ده

هره کرزه می له اوره ډک داستان دی

هره کوکه می د خولې سوي ارمان دی

هره اوښکه چی له سترگو خاشی کښته

د داد لاس اچوی ستا وگرېوانه نه

ننگوی له هغه ظلمه څخه داستان ستا

چی کاوه پر رعیت شی په دوران ستا

چی سلیمان د ښایېرو دلنوازی کا

نور دېبان به ئې پر مېنه بادشاهی کا

چی ئې سترگی د شپانه وی خوب نه ایلې

ولېوانو نه دی محبان وپاری غملي

نه پخپل غیشو عشرت اوسه مغروره

د بلا که زه پر غبرگو شمه پوره

۱۰ جنگ: د جیم په سکون و ښځې نه رانی .

۲۰ مغ: د میم په ضمه آتش پرست .

که دی نه کړی را اسانه د ژوند سختی
والله کازم در یسې د غزنی سختی

نوری خاوری به پر سربادوم مرو نه
د سرتاج به دی بیری غوارمه پښو نه

له آهوانو به اور واخلم په غزنی ستا
دربوم به په سرو اوښکو پادشاهی ستا

[سلطان] جام وغورچاوه وې ادې موری
دا اوبه به تر حلق تیری نه کرم نوری

خو می نه کړې پر ظالمو میندی بوری
با می نه وازېدی په وصال - نوری

با می تالره رانه وستل زامن بیا
یامی ستا په لاس درانه کا ستادېمن بیا

صدقه شه ناچوتخت بر موشاهی زما
دمظلوم نربوه اوښکه درست غزنی زما

سمدستی وزغېدل د چنک دراونه
د مغانو پر خوا لېږدېدل فوجونه

د ظالمو د واک مزی ئې ورپرې کا
په د مغانو ئې زړه سور دهغي چگی کا

چی ئې وسپارل زامن مظلومی مور نه
مخ ئې هاله واراوه د ساقی اور نه
هله را که د سرو اوبو بو جام
دا سپېر میاشتی ئې بو غرپ برما حرام

[دا قصه د عصامي له شهرنامې څخه اخیسته شریده]

(د زړه او بڼه)

بنساختی
محمد صدیق
[پسرلی]

کبله وه د بیدیا به ورشو کاناو خړېده
که ستر که د سبا وه به افق کی لملېده
کبله به ده چی ستر کوڼي له ستر کو کارم
به ستر که وه چی ستر که ټي له بر بڼه بر بڼه
با لملند سپر زمره وه چی لیم ټي نیتوای
یا تر هند هوسیه وه چی له ستر کو رمپده
غونډ به د شپو وه به کاشن کی غوږېدلې
روپه به وه به ټنډه به دچا را خړېده
روپه هم نه وه چیرته به بونډ کلمی بیا پیری وه
ننډا به به دده زرگی به سین کی لمپده
مغرو غواندی به غلته ده د نوری کیژدی خوانه
مسروړه شاته ناوی له کر کیو بشکارېده
به غلته وه کوچی وه - کوچ اربارته ناقراره
یا کومه نازولی وه له خوبه و بڼه
پالنگ ټي و بونډلی غزونې به کولې
دلهر سپینو وړانگونه لکه وارده و بلېده
آینه د سکندر به وه حیرانه نن سبا نه
چینه به وه د غرونو چی له برخو خونېده
یوازی به وه پاته له قطاره سپینه بطه
دوره به وه د کوم شهید په خاک به بلېده
ملکه د رحمت به وه له عرشه به راتله
درخه به وه آدم سره به یقه نښتېده
نه هغه وه نه دغه بلکه ستا په تصور کی
زما د زرگی اړیکه وه له ستر کو خڅپده

شهو!!!

نوره شپه د غم روڼه سی ، چی تا مول وهلی وی
لکه سیه زمی چر دالمان په منځ کی شپول وهلی وی
پردې په غاش دار خردی خال ابشی له خیاله نجلۍ
که به دی زلفوله شوخی ور باندی کول وهلی وی
دا ستا پریت باندی بهر پېرم له آیته خنځه
نه چی بنایست دی په سایه د زرو پېول وهلی وی
دادي په پنبو کی د سرو میو کتوری اوښتی
که په خنځله به دی دیار د زره کچکول وهلی وی
ستاد پیکر تر سیوری لاندی چی شوک زره بیدوی
لکه شین خال دی پر زری دمینی چول وهلی وی
دخیرل سوی گروانه سینه به اوښکو زخمی
نه دا زلفه به پر زری باندی غاښول وهلی وی
ستاد چندن تر ونی لاندی مگر قبر کی جوړ
په بتخانه کی چی بار ستا د رسال بول وهلی وی
په مینتوب کی چی لمبه دلپوتوب نه وی هېڅ
«بالوال» به خوشی محبت دهوش په نول وهلی وی

د پرد پسانو زغ

اوز بخو! درومي د وطن خـوانه
سلام می یوسی وهغه چا نه
چی زره ئې دک دی زما له باده
سترگی کبزی دی زما وخوانه
«رشاد»

زموږ لپه کوال
اوشاعران

ښاغلی مولوی محمد اویس کا کر

ښاغلی مولوی محمد اویس کا کر، د ملا محمد نور زوی د ملا دین محمد امسی په خټه مندر خیل کا کر دی. سن ۵۶ کالو په شافخوا کی معلم میتری، دخوانی بښاشت او نازه کی ټی د سن د پروالی نه ده و ضایع کړې په بنه خوران او د پروانکره دی، پرنه که کان ټی د پښین خټه کښندهار نه راغلی دی پخپله نوموړی په دغه کښندهار کی زوکړی او دی سوی دی.

هغه وخت چی پدی سیمه کی تر لس تنه بالا لیکوال نوه د ښاغلی مولوی محمد اویس کا کر د پری مقالې او منشور و منظور آثار په طلوع افغان او دهغه وخت [پښتو] مجله کی چاپ او خپاره سوی دی

مولوی صاحب او مری تعلیمات په ښرنځی کی او څه نور تحصیلات ټی په خصوصي ډول کړی دی. له دې وروسته ټی څه وخت معلمی کړېده، ددې شغل په وروسته څرنگه چی تجارت ټی بلار ټی کسب او پخپله ددوی هم ورته میل و نو پدی پېشه ټی لاس پوری کړی دی پدی سلسله کی چی ټی په تجارت ټی موسساتو کی ماموریتونه ارنمايږد کړی کړی وی ښی تجارت ټی هم درلودی چی دخپل شخصی تجارت دپاره ټی دالو په مرسته سوه علاوه پردې کلمه چی په کښندهار کی یو ادبی انجمن تشکیل و نو ښاغلی مولوی محمد اویس ټی په غریب توب کی هم برخه درلوده او څرنگه چی ددوی وس ملگری کړېده مرسته ټی ورسره کول. نوموړی اوس هم په تجارت لکيا او پدی کار کی

دا مضامین په ډېر ځله پر عصری معلوماتو او ډېرو ګټورو مطالبو بناوه مثلاً د لیکنو موضوع- عانو به ټی اکثر آ تجارتی او اقتصادی جنبه در لوده چی د نوو او عصری معلوماتو څخه به ډک او د خلکو به ورځنی ضرورت هم ورته و دابه ټی په خپله هر رڼی ژبه پښتو لیکلی وه. ادبی مضامین ټی هم خلکو ستایل.

مولوی صاحب په خپلو ملګرو کی د یوه عالم او ښه فکر دڅښتن په توګه پېژندل سوی دی نوموړی پرته دخپلی ژبی [پښتو] څخه په پارسی کی هم نکره دی، ځکه چی دوی ډېر عمر څخه د کښندهار د تجارتی موسساتو د نماینده په توګه اوڅخه د خپل تجارتی جریان په موقع کی په هند کی تېر کړی دی نو په انګلیسی او اردو هم ښه پوهیږی.

کې ددوی کورنۍ د خلکو په اصطلاح «دیني معامله داری» په رجه، د نامه خښتیا او په کندهار کې په ښو خلکو سره شهرت لري.

د موادی صاحب له ډېر وخت راهیسې په جراندو کې ایښکني نه وینو خو په پخواني اثارو کې ئې قصیدې، اوډېر ادبي اقسام موندلای شو نوموړی پدې ترڅ کې کله کله ظرافت هم لري مثلاً:

کومو دوستانو او ملگرونه چې اوس هم خطایکې څه داسې عبارتونه ښکېني موجود وی چې په وېلو سره ئې سړی باید یو آن وځاندي.

لاندې یو نظم ئې د پخواني ادبي اثارو څخه دی :-

و مسلمان ورور ته - آخر نېره ازغی پرڅه سوي
داسې به ښکې او ناسیال غواندي لځمې پرڅه سوي
زه او نه دواړه خدای بوشی کړو داد خدای تعلیم دی
په خوړو پو، خوړو څو جاف نه لېونی پرڅه سوي
زه دی د ورور په شان به زړه کې محبت لرمه
نه د دښمن په شان بېمن او کوز مزغی پرڅه سوي
د مسلمان خاصه اخلاق دی د انسان د الفت
ستا نه اخلاق سته، نه الفت داسې سړی پرڅه سوي
نمدی شرف د سخاوت ستم نه دی زړه دی سوزان
آزار ته جوړ غشی به شالکې ښکني پرڅه سوي
«ادیس» بل نه چې خطاب کړې ځان دی ولی هېر دی
و خپل مالک نه شوې طاغی د نفس مزیمی پرڅه سوي

د لویانو خوږې خبرې

جسارت

جسارت بېله عقل څخه خطرناک دی او عقل بېله جسارت څخه بې کتې. کله یو سلیم فکر زموږ د ارادې لار ښوونه کړي، کوښښ او اقدام زموږ په درد نه خوري، [کوستانو لوبون]

درد پر ځان وړل نرم کېدلو د هر جرئت او جسارت غواړی، [نایلیون]

بې زړه او پېروېدونکې خلک به رحمه دی، لېکن زړه وړ خلک مراغه او ځوانمردی خوښه لري او و افرادونه د نجات وړ کولو څخه خوښ کېږي. [کې]

د ادبیاتو پر عمومي سیر یو نظر

څرنگه چې نن د نړۍ په ټولو
چريانو او کي ښکاره تغير
راغلی او د نوي عصر انسانانو
ددې تحول په رڼا کي د ژوندانه
په پلي پلي برخي تغير کړې دي
نو په هغو کي ادبيات هم په برخي
پاته نه دي .

ادبياتو چې د انسانانو په
اجتماعي سیر کي له ډېرو پخوا
زمانو څخه په پيل پيل شکل د
بشري ژوندانه يو پر کيفه برخه
احاطه کړې ده او د يو شمېر پېر يو
په دوران کي ئې د تحول هغه
مدار جوړه لور والي کړې دي
چې د بروني او ننني ادبياتو په
مقايسه کي موږ بايد د بروني
اوسني او ننني راکت د چټکي
مثال راوړو .

د انسانانو هغو لومړنيو ټولنو
چې فکر ئې لږ ښه انکشاف نه و
کړی په ادبياتو کي هغه لار
اخستې ده چې نن ئې موږ
نځيني اثار مطالعه کوو بواحي
ددوی غمجنی او تراژدي صحنې
رانه څرگندوي .

نردي وروسته چې انساني قوت
د تخينو وسايلو په کشف مخ ته
ولاړ او د ټولنو مقتدر وځلنگو
د جامعي واکي په لاس کي
ونيولي نو ادبياتو هم له دې
سره سم تغير وځوړ .

د مدانيت د دورې له شروع سره
ادبيات د يوې خاصې موضوع
په حيث تر پالنې لاندې ونيول
شول خو له دې سره سم مذهبي
سلطې هغه تر خپل تاثير لاندې
راوستل مگر د انسانانو د
اجتماعي او فکري انکشاف
څخه چې ادبيات مخ پر تحول
روان وه نو هغو سلطو ژر خپل
واک له لاسه ورکړ .

په مدني ټولنو کي تر يونان او
روم وروسته تر بروني نړۍ د
عربي ادب سلطه خپره شوه د
عربي ليکوالو او ادب پالو ښکونکو
په ادبي نړۍ کي ډېر علمي او
هنري ابتکارات وکړه چې د
دوی هغه ابتکارات په
وروستنيو مترقي ټولنو کي د
ادبي اساساتو په حيث لري

[ګورنمبر ګار شواضر] په نړۍ
دول د چاپ پراختراع مرفق
سول او له دې سره سم نو د
ادبياتو په تعميم کي لوی ګامونه
واخيستل سول که څه هم لومړي
پدې وسيله د کليسا ليکنې
چاپېدلي خو د نوي دورې
ځلنگو په لږ زمانه کي هغه
چاپخانې دخپلي استفادې لپاره
په کار واچولې .

د انسان د دورې له ليکوالو
څخه چې د ادبياتو په تغير کي
لومړي سړي بډايد و بلل سي
هغه [اراسم] دي دده مشهور
اثر [د لېو تنوب مدح] چې په
کلاسيک هجوه ليکل سوي و د
کليسا ئي ادبياتو د ممانې
ولر زوله ددې اثر قوت په هغو
ادبياتو کي نغښتل شوی و چې
د جامعي د کښتو طبقانو له
عکس العمل څخه ئې سرچشمه
اخيستله پدې وخت کي داروپا
د ټولو مدني مرکزو لوی
ليکوالان پدې تلاب کي وه
چې د دغو طبقانو د تنو بر له پاره

دالهلال له عربي مجلې څخه
د ښاغلي [نجيب] ژباړه

په ادب کې رشتيا

هغه ادیب موفقی دی چې د اورمئل تصویر په واقعی سورت سره
ښکاره کړی په عربي ادب کې دامتلی دی [هرڅومره چې په شعر
کې درواغ ډېر کړی وي هغومره خوندور دی] ابن رشيق قیروانی
وایي: دا شعر فضیلت دی چې په درواغ کې نه وي سره له قبحی حسن

بایدور نه ونشي دا چې یو بخیل
ممدوح له فیاضی او ربیحي
ښکلی عاشق دغاشی نومبني له
خاشی او جبون انسان له زمري
سره نشه کړی بدې مبالغه کې
سراسر درواغجن دی او په عین
حال کې د ممدوح سپهکتوب
مخینی مـراد پېزی .

بل و شاعرانوته د درواغجن مقبول
کوته له دې حیثه څخه نه ایوله
کېږي چې دوی و مخـانوته د
لو یو عملو د نسبت مدعیان دی
او د داسې مزاعمو گمان کونکي
دی چې و حقیقت لره هیڅ سند
نلري یو وار چې نه له چا څخه
ښه راغله یعنی څه نه وي ور کړه
نو په ښو سره نه د آسمان
کنډکرونه خپژړی . که نه
ور نه کړه نو نه به بدو سره
نحت السرافه شپوه کوی ونسب

ډېری همدغه سبب دی چې د
ادب په کتابو کې موز داسې
اشعار ډېر میندلای شو چې په
هغه کې د شاعرانو له طرفه
څخه بخیل موقف کې له مبالغو
څخه کار اخيست شوی وي
لکه څنگه چې د ابی نواس
مثنوی او ورو سترو شاعرانو
غزلی له مجسمو او په زړه پورو
دایلو څخه گټل کېږي .

پر هرې مبالغې باندې د درواغو
حکم هم نشي کېدای او نه له
یوه سره څخه رشتیا کولای
کېږي د ممدوح د زړور توب
په نشه کې چې له زمري سره
وشي مداح شاعر درواغجن نه
بلل کېږي او که نه د یوه ډنگر
عاشق په وصف کې غیر له آواز
څخه دنه لیدل کېدایو مبالغه
و کړه هم د درواغجن نسبت

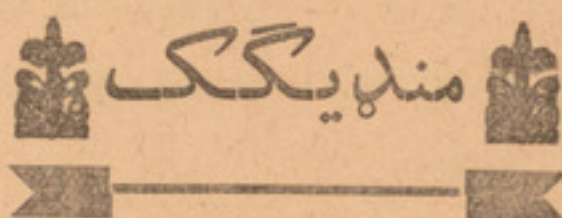
د یو ادبی مسلک په لارښوونه
کې کار شروع کړی .

کومه لار چې دوی دهغه ادبی
مسلک د پاره پیدا کړه او دهغه
د جامعې د طبقانو ذوق او میل و
اجتماعی مفکورې د علمی
مطالعاتو پر اساس دا خبره ثابتله
کړه چې عوام مخانوته ونه وښی نو
لومړی باید دوی ته پوهینداره
ورښکاره شي چې مخان و پېژني
او دا کار باید دهغو لیکوالو
پر لاس انجام شي چې دوی د
عوامو روحیات پېژني .

لیکوالو چې د عوامو روحیات
مطالعه کړه نو د دوی د مفاسدو
د رفع له پاره نه د پخوانیو
افسانو په ډول مخینی قصې ورته
جوړې کړې چې په هغو کې
هر فرد د ټولنې په مقابل کې
مخان ښه لیدلای شوی په دې
قصر کې دوی ډېر کوشنې
کاوه چې بېگانه شیان خلکو
ته ورښکاره نسي او یواځې
دده پر ماحول هغومره
وگرزی څومري چې د جامعې
د فرد بصیرت نه قبلوی .

دا نوی قصې چې له پخواني
نوهمانو څخه بیا کی وی اود
واقعیت پر روح نه مدار
درلود [ناولونه] و بلل شول .

په نېره کټه کې [د مراسي غونډۍ] تر سر خط لاندې د ښاغلي کهزاد یو ۰ ضمون
خپور سوی دی د احم د فاضل کهزاد په قلم دی چې ښاغلي محي الدين «ابو بی»
پښتو ته رااړولی دی موزي د مجلې گرانو اوستونکو ته وړاندې کوو .

د کندهار شمالي خواته دېرش میله لیرې په خا گرېز کې

دواړو خواؤ حوزه به ۲-۳ ق م پېر یو کی د نهذب
ارنمدن در اوونکې ده او کرار کرار دهغه ممیزات
روښانه دی .
منډیگک یوه مصنوعي تپه ده چې دهغه پسرور د تپې
په کښته برخه کې و ۴۵۰ فټونه رسېږي ارد هغه
اوږدوالی د منډیگک د سطحې څخه تقریباً ۶۰ فټه دی
د ۱۳۳۰ ش کال پـه پسرلی کې چې دفرانسوی
حفریانو هیئت په لښکرې بازار کې د کیندلو په
کار لگیاؤ د نوموړي هیئت د غرو څخه [موسیو-
کزال] او ښځه ئې چې په کلو کلو ئې دهند په
[بوندلشری] کې پـه قبل القاری بخی دورو او
کلاسیکې ادوارو پورې تړلې حفریات کړې او په
قبل القاری بخی تحقیقاتو کې پوره تېج به لری د علمی
مسافر یو بله اثر د دې مهمې تپې په پیدا کولو بریالی
سول دغه تپه دهغه پسرور اوږدوالی سره چې د منځه
ئې تذکر و سر، ټوله د مسلسلو خرابیو اود نیرو
زرو زرو کلو آ باد یو څخه میدان ته راغلې ده او

په هغه مقاله کې چې د [د مراسي غونډۍ] تر
عنوان لاندې نشر سوه دارغون پیژاندای د ځینو
شواهدو په باره کې مو خبری و کړې چې د کندهار
د جنوب غربی د گرد پنبجوانی دیوه کلی د کوچنۍ
تپې څخه په ۱۹۵۰ او ۱۹۵۱ عیسوی کال کې د
امریکائی حفریانو د هیئت د غړی [مستر دیوېری]
له خوا کشف سوی اود لومړی پلا د باره ئې د
ارغنداو د حوزې اود کندهار د ښار د شاوخوا
د نژدې اولیری محابو اهمیت د قبل القاری بخی
تحقیقاتو د نقطه نظره څـرکند کړ څرنگه چې
لیدل کېږي د مراسي غونډۍ د کندهار د جنوب
غرب په ۱۶ میلۍ کې واقع شوې ده اود [منډیگک]
تپه د دې علاقې په شمال د خا گرېز په ناحیه کې
پرته ده اوله ښار څخه ۳۰ میله واټن لری، دغه دوه
نکې د ښار په جنوب شرق باواضح ډول وویل سی
چې د ارغنداو بله شمال او جنوب کې به ښکاره
ډول څرکند دی چې د دې تاریخي رودخانې د

ارغنداو د حوزې د قبل التاریخی ژوندانه دا دواړو
د مړتوب د مطالعې بهترینه نقطه حسابیږي ولې چې
د نېټې په ۶۰ فته لوړوالی او سر پر سر ابادۍ باندې
چې هر یوه یې د یوې داسې دورې او عصر څخه
نماینډګۍ کوي چې دهغه په وجه د ارغنداو د
حوزې د ژوندانه ۲-۳ زره کلن شواهد روښانه
کېدای شي .

د افغانستان په طبیعي اوضاعو کې دقت کول
څرګندې چې د مملکت د جنوب او جنوب غرب
د غرو او سېدونکې کرار، کرار مخ پر کښته تللی
دی او دغه طبیعي وضع آخر د اندوس جلګې او
بالاخره پخپله د اباسین د لوی رودخانې وچرا
ته منتهی کېږي .

د «سرچان مارشال» د کشفیاتو په اثر څرګنده
سوه چې د اندوس حوزې په قبل التاریخی دورو
کې د یوه مدینت دراونکې وه چې هغه د [اندوس
د تېږ] په نامه یادېږي او د دغه تېږ
مرکزونه یې د [موهنجو دېرو] او [هرې په]
په نوموړه شهرت موندلای دی او دغه دوه مخایونه
د ۴ میلې پخوا نه یو د بل څخه لیرې پراته دي او
د یوه دوه درې زرو ق م پېر یو په مدت کې یې
خپل روښانه مدینت درلود او د بربریانو او
وحشیانو د ورود په اثر سره ورک سوی دی چې د
هغو مهمترین مداینه عجاتاً د ویدی سر د نو د
نذ کرو له رویه د [آریا] په نامه پېژنو او ښه
پوهېږو چې دغه آریایي قبائل د آبا سین د مرستیالو
لانو د رودخانو یعنی د کابل، گرم، او ګومل د
رودخانو د اندوس و حوزو ته را کښته سويدي .
دغه د اندوس مدینت دهغه صفت او ساحې سره چې

نذ کرو و وګر د آسیا و غربی طرف ته لیرې د
بین النهرین په خاوره کې هم یوه بله تشبیه د خانه
سره لري چې د سومرو اکادرا په ۲۳۰۰ او
۲۰۰۰ ق م کې معرفي کوي او تر هغه مخایه چې د
کینداو کار شاهی ور کوي د سومرو اکادرا
اود سندن د حوزې د اوسېدونکو په هغه دور کې
چې نذ کرسوه ارتباط او تعلقانو وجود درلود، هغه
کال کله چې زه په امریکا کوم د نوي دنیا په
کتابخانه کې مویو کتاب ولیدی د هغه د قبل-
التاریخی په نامه د پروفیسر «ستوارت بی کات»
تالیف چې د هغه د قبل التاریخ په برخه کې یو
وروستنی، بهترین اړه پر جامع اثر ؤ د کتاب
مؤلف افغانستان د تحقیقاتو او قبل التاریخی
موقعیت له نقطه نظره د ارتباطی پل په نامه
یاد کړی دی .

که د قبل التاریخی تحقیقاتو موقف په نوموړي
چوکاټ کې مدنظر ونیول شي، نو د منډېګک
او دهغه د تحقیقاتو اهمیت چې فرانسوي موسیو-
کنزال په نوموړي سیمه کې کړیږي څرګندېږي .
د پروفیسر «بی کات» د نظریاتو په اساس د سندن
په حوزو کې قبل التاریخی تحقیقات د پسر په
حفریاتو متکی دي چې په اتفاق او ازمایشی طور
سره یې په تخمینو کې صورت میندای او هغه هم
بیا په سطحی ډول د تپو پر مخ او بیا په جزوی ډول د
نوموړو تپو په اړخ کې په عمل راغلی اود نوموړو
پلټنو په ډېرو مواردو کې یې د یوه خاک کش شکل
درلود او دهغه اصلی غایه امارور کول اود کښت ؤ
کړوندي تقویه کېدل ؤ حال دا چې منډېګک
یوه ډېره لویه سیمه ده او دهغه څخه د خاک کش

او زراعتي مخکې د تقویمه کېدو غرض مد نظر نه و. د هر اصولي او اوزده تحقیقات د موسیو کزال له خوا په هغه محای کې شروع سوه چی هم د اصل حفریاتو د نقطه نظره او هم د جغرافیائی موقعیت له حیثه ډیر مهم دی.

نو له بوهیږی چی د ارغنداو حوزه د جغرافیائی موقعیت له حیثه پداسی محای کې لوېدلې ده چی له یوې خوا د سند د حرزې او د بلی خوا د ایران د قبل التاریخی ټیټو وخوانه لار اری، هغه د مخنی راپور چی موسیو کزال د مندېنگ د ټیټو مربوط دخیلو کارو په باره کی ور کړیدی او دهغه نظرې متن یې په پاریس کی د فرانسی د اسنادو او آثارو ساتلو په اکاډمی کی وړاندی کړیدی او د نړی په چربدو کی دهغه اهمیت ان عکاس کړی دی، چنانچه د «مانچستر کارډین» د ور لځپانی اییکو انکی «د اندوس د مدنیت په حاشیه کی» تر عنوان لاندی او «د افغانستان د قبل التاریخی تحقیقات» په عنوان یوه مقاله په نوموړی ور لځپانه کی چاپ کړه.

د موسیو کزال د پلټنو شروع کېدل چی د مندېنگ په ټیټه کی یې صورت وموندی د یوې جری په شکل سره و چی د ټیټې د سرخه نریا په پورې یې هغه خیرلې او بدې نوکه د ټیټې د مدنیت سر پر سطحات څرگند سويدی په بیخی کښته طبقه کی اومری بنا معلومیږی او د لځینو سوربو او غارو له رویه، حدس وهل کېږی چی په هغه محای کی کوچیان نېر سويدی چی تر هغه آه پوری یې

فلزات نه پېژندل او د فلزاتو هیڅ اثر نه دی لیدل سوی په اوږو طبقو کی د مفرغ د دورې مختلفې آبادی ښکاره سويدی چی په اومری مرحله کی یې خپل کورونه د خټو او په دره مرحله کی یې د اومو خښتو څخه جوړ کړیدی.

د خاوری پرمخ دغه ابتدائی منازل اونی د درې دورې د ودانیو شواهد په ښکاره ډول انشخصوی او هم ډیر جمعیته کېد او مجموعی ژوند څرگنده وی پدغه دره کی یې د پوالو د دغنی خوا څخه په خښتو یا بوسره تقویمه کړیدی د خښتو اختراع او دهغه استعمال په پوالو کی توجه جلبوی، پدغه محای کی اومری پلا یو مهر زموږ ولاس ته راغی، چی دروسته دهغه نظیر په مکرر ډول پیدا شول او دهغه پرمخ د هندسی شکلونه لیدل کېږی، دغه رنگه کوچنی صور ټوټه (هیکلونه) دهغه غوږو د خوسیانو او جوانه گانو چی غټ بو گونه یې وه کشف سوه، لېکن انسانی صور ټوټه لاس ته راغلې، د ډبرینو اوښو په قریب سره رخام ډبره او بالاخره د مفرغ شواهد د اصلی مخکې د سطحی څخه تر پښتو پورته ظاهر سول، د مندېنگ د خاورینو اوښو او دهغه اوښو ترمنځ چی په «کوټه» کی پیدا سوي وه ارتباط موجود دی څرنگه چی ولیدل سوه په مندېنگ کی د کوچیانو د ژوند دوخت څخه د مفرغ او اوسپنې تر دورو پوری د څلورو طبقو د مختلفو ودانیو شواهد کشف سول.

رنگونه په ژوند کې لوی تاثیر لري

ځينې پوهان ودي ته متوجه سويدي چې رنگونه د انسانانو په ژوند او روحیه کې لوی تاثیر لري او دارنگونه چې زموږ په ژوند کې مؤثر دي همدغه د کالو، بستر، داستو کې دځای او فرش و ظرف رنگونه دي چې شپه او ورځ مو ور سره سره کار دي دهغه پوهې له مخې چې پوهان ئې پدې باب کې لري دارنگونه دخپلو خاصیتو سره په لاندې ډول لیکل کېږي .

۱: سور رنگ

دارنگ په انسان کې عصبانیت او مغمومیت پیدا کوي؛ جنسی احساسات پاروي لکه پدې باره کې چې یوه نارینه خبرې ته هم سته هغه دا چې د د نمارک د پوې ملکې [آنېل] ددې رنگ سره خورا جوړه وه داستو کې دځای او د کور د ټولو لازمه سامانو رنگ ئې سور و د پاچا توجه ئې د جنسی احساساتو له جهت وړ جلب کړي وه مگر داسې ورځ به نه وه چې یو وار یا دوه وار به ئې قهر و عتاب نه و نه کاوه خو ئې طلاقه کړه .

۲: ژېړ رنگ

دارنگ پراخه او خصوصاً پر سترگو دېر بد تاثیر لري لکه ثابتې سوي چې ده ددې رنگ د استعمال سره د سترگو د لیدو نه خستې کېږي پدې سوي وی هغه څوک چې د کور کالای یا نور شيان ئې ژېړوي یا به بل عبارت دېر

سور کار ئې د ژېړ رنگ سره وی هغه نامهربانه، بې علاقه خود سره او سوداځي هم وي .

۳: نارنجی رنگ

دارنگ که گاهه وی د سور رنگ خاصیت لري او که ارم وی د ژېړ رنگ خاصیت لري .

۴: آبی رنگ

دارنگ پرهغو اعصابو چې دېر حرکات کوي ښه اثر لري و کار او فعالیت، سعیی او کوښښ ته سړی اړ باسي د بستر او نورو داسې لوازمو دپاره ښه روښانه آبرو رنگ دېر ګټور او موثر دی رنگ دی ددې رنگ د استعمال کوونکو زړونه هم صفا او باور کړونکي وي .

۵: زرغون رنگ

دارنگ د سور رنگ برعکس جنسی احساسات وړاندې او استعمال کړونکي یې دېر لیدونکي ئې آرام قانع، بردباره لېکن فعال وي که څوک هغه

چانه چې دی رنگ تاثیر پکښې کړي وی خوشکیت او قهر و کې داسې ئې هغه آن نه ورسره معلوموي بلکه انتقام پوې بلې ورځې ته ساتي .

۶: بنفشه رنگ

دارنگ که کم رنگی وي اثر ئې د آبی رنگ سره یو شانته دی که گاهه وی د سترگو د خستې او ناراحتی موجب ګرزی سړی کړي پوې او روحیه کمزوری کوي .

۷: فیلی رنگ

دارنگ که کم رنگی وي د آبی رنگ خاصیت لري که ټپزوی د بنفشه رنگ خوی لري .

۸: سپین رنگ

د کور بستره، کالو او نورو لوازمو دپاره چې ورسره سور کار مو دی نردي ښه رنگ نسته، بد انز ئې هېڅ ندی ښودل سوي . [*]

❦ حکیمانه تجاھل ❦

یو سړی په یوه بل سړی پسې حورا په چټکۍ مخه‌ستله سقراط ئې دلیری په
سته گوسوه دې دوهم سړی ور تارې کړه: چی هغه نښتېدونکی رار گرزوه .
مگر سقراط سر په وینه گرزاده او نه ئې دهغه سړی و نیولونه هڅه وکړه .
دغه ناروغ والا سړی چی تر سقراط پورې راورسېدی او ئې ورته وویل چی
آیا ته په غوږو کنډ ئې ؟ ما در تارې کړه چی هغه نښتېدونکی سړی را
و گرزوه هغه قائل و نا خان کنډ را چاره .

سقراط وویل: قائل یعنی څه ؟

سړی ورته وویل: قائل هغه جاننه وبل کېږی چی وژل کوی .

سقراط: یوه سوم گوا کی قصاص و .

سړی وویل: یا وده! قائل هغه څوک دی چی خپل ممنوع وژنی .

سقراط: ښه یعنی سپاهی و .

مخامېدونکی سړی وویل: بې مغزه ! قائل هغه څوک دی چی خپل ممنوع په
صلح او ارامی کی وژنی .

سقراط: ښه یوه سوم گوا کی جلاد و .

سړی بیا وویل: افسوس دی ستا پر نابوهی وی قائل هغه څوک دی چی خپل
ممنوع پخپل کور بلکه پخپل بستر کی وژنی .

سقراط: اوس پخې ښه یوه سوم یعنی طبیب و .

مخامېدونکی اضافه ورسره اوبده نکړه او پر خپله تړه ولاړ .

د نومیالی ترجمه

[*] که څه هم عام خلک ودي کار ته توجه نلری ښه لا داده چی د کور د
شیانو او سامانو رانکړه هر ډول وی ځکه هر ډول رانکړه یو د بل خاصیتونه
ناټلوی نو که څوک نه غواړی یا نه پوهیږی چی د ښه رانکړه څخه استفاده وکی
هغه به پدې صورت دېد رانکړه له زبان څخه هم په امان وی .

KANDAHAR
MONTHLY MAGAZINE
OFFICE:-
PRESS DEPARTMENT
KANDAHAR , AFGHANISTAN
EDITOR A.M 'KARZI'
(JUNE) 1962
GOVERNMENTAL PRESS